הגלל עד תומו אמר מר ושלח זו הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור טעמא דכתב רחמנא משלחי רגל השור והחמור הא לאו הכי במאי מוקמת לה אי קרן כתיב אי שן כתיב איצטריך סד"א אידי ואידי אשן והא דמכליא קרנא הא דלא מכליא קרנא קמ"ל והשתא דאוקימנא ארגל שן דלא מכליא קרנא מנלן דומיא דרגל מה רגל לא שנא מכליא קרנא ולא שנא לא מכליא קרנא אף שן [א]לא שנא מכליא קרנא ולא שנא לא מכליא קרנא אמר מר [1]ובער זו השן וכן הוא אומר [2]כאשר יבער הגלל עד תומו טעמא דכתב רחמנא כאשר יבער הגלל עד תומו הא לאו הכי במאי אוקימנא לה ° אי קרן כתיב אי רגל כתיב איצטריך סד"א אידי ואידי ארגל הא דאזיל ממילא הא דשלח שלוחי קמ"ל והשתא דאוקי אשן רגל דאזלה ממילא מנלן דומיא דשן מה שן לא שנא שלחה שלוחי ל"ש דאזול ממילא אף רגל לא שנא שלחה שלוחי לא שנא אזלה ממילא ולכתוב רחמנא ושילח ולא בעי וביער דמשמע רגל ומשמע שן משמע רגל דכתיב [3]משלחי רגל השור והחמור ומשמע שן דכתיב [4]ושן בהמות אשלח בם אי לאו קרא יתירה ה"א או הא או הא או רגל דהזיקו מצוי או שן דיש הנאה להזיקו [ב]מכדי שקולין הן ויבאו שניהם דהי מנייהו מפקת אצטריך סד"א הני מילי היכי דשלח שלוחי אבל אזלא ממילא לא קמ"ל: תולדה דשן מאי היא [ג]נתחככה בכותל להנאתה וטינפה פירות להנאתה מאי שנא שן דיש הנאה להזיקו וממונך ושמירתו עליך הני נמי יש הנאה להזיקן וממונך ושמירתן עליך אלא [ד]תולדה דשן כשן וכי קאמר רב פפא אתולדה דרגל תולדה דרגל מאי היא [ט]הזיקה בגופה דרך הילוכה בשערה דרך הילוכה בשליף שעליה [ט]בפרומביא שבפיה בזוג שבצוארה מאי שנא רגל דהזיקו מצוי וממונך ושמירתו עליך הני נמי הזיקן מצוי וממונך ושמירתן עליך אלא [ה]תולדה דרגל כרגל וכי קאמר רב פפא אתולדה דבור תולדה דבור מאי ניהו אילימא אב י' ותולדה ט' לא ט' כתיבי ולא י' כתיבי הא לא קשיא [5]והמת יהיה לו אמר רחמנא וקים להו לרבנן י' עבדן מיתה ט' נזיקין עבדי מיתה לא עבדי סוף סוף [ו]זה אב למיתה וזה אב לנזקין אלא [ז]אאבנו סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבים והזיקו היכי דמי אי דאפקרינהו בין לרב ובין לשמואל היינו בור ואי

הגלל. היינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה וכתיב ביה יבער. לישנא אחרינא גלל זה רעי שהשן מבערת לאכול ונעשית גלל כמו גללי אדם וגללי בהמה: **אידי ואידי.** ושלח וביער תרוייהו אשן ושלא אתא לאיתויי היכא דלא כליא קרנא דמשמע כגון שאכלה ערוגה וסופו לחזור ולצמוח אבל לא כתחלה וביער היינו היכא דמכליא קרנא דמשמע וביער שמבער לגמרי. °ואי קשיא היכא מצי למימר אידי ואידי אשן הא דמכליא קרנא והא דלא מכליא ליכתוב חד להיכא דלא מיכליא דליחייב וכ"ש היכא דכליא תריץ אי מהאי קרא ה"א האי אתי להיכא דמכליא אבל לא מכליא לא הלכך איכא למימר ודאי אידי ואידי אשן אי לאו דכתב רחמנא משלחי רגל השור: **מה רגל לא שנא כו'.** דהא לא כתיב ביה ובער: **מה שן לא שנא כו'.** דהא לא כתיב ביה ושילח: **או הא או הא או רגל משום דהזיקה מצוי.** אבל שן לא: **או שן משום דיש הנאה להיזקה.** אבל רגל לא: **מכדי.** שן ורגל שקולין הן שאין זה חמור מזה שהרי בשניהם יש בהן צד חמור: **ויבאו שניהם.** מושלח: **דהי מינייהו מפקת.** דלא ליתי מיניה הא שניהן שוין: **אצטריך.** ליה ובער דאי מפקת מושלח הוה אמינא הני מילי היכא דשלחי איהו בכוונה לרעות בשדה חבירו אבל אזלא ממילא לא: **קמ"ל.** ובער וכיון דנפקא לן שן דממילא מובער אתיא רגל וילפה מיניה: **נתחככה בכותל להנאתה.** והפילתו או טינפה פירות להנאתה °שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים וחמורים דהיינו דומיא דשן שיש הנאה להזיקה: **ומאי שנא שן.** מהנך דקא מוקמת מילתיה דרב פפא בתולדה דשן ורגל: כל היזק דרך הילוך שלא בכוונה הוי תולדה דרגל דהזיקו מצוי ואין כוונתו להזיק: **ובשערה.** שנדבקו כלים בשערה וגררתן ושברתן: **מאי שנא רגל.** דמיחייב דהיזק מצוי כו': **אב עשרה.** בור עמוק י' טפחים היינו אב דבכך דרכו להמית: **וזה אב לנזקין.** דאם נפל שור בבור תשעה ומת פטור בעל הבור ואם הוזק חייב ואב הוא דהא מדיוקא דקרא נפקא מדכתיב והמת יהיה לו דמשמע בור עשרה דבר מקטיל הוא חייב במיתת השור הא בציר מהכי במיתה לא חייב הא בניזקין מתחייב. לישנא אחרינא סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין דכי היכי דנפיק לן מקרא בור עשרה למיתה נפקא לן בור ט' לנזקין דכתיב°) ונפל שמה שור או חמור משמע בין מת ובין הוזק בעל הבור ישלם ומיהו אם מת השור אמור רבנן בבור תשעה פטור דלא מחמת הבור מת דאין בו כדי להמית אבל הוזק חייב דבור תשעה בר נזקין הוא: **אבנו או סכינו שהניחן ברשות הרבים.** ונתקלו בהן בני אדם והזיקו להם: **דאפקרינהו.** שהפקירן ונתנן ברשות הרבים: **בין לרב בין לשמואל.** דפליגי בפרק המניח את הכד (לקמן דף כח:): **היינו בור.** דתרווייהו אמרו כל תקלה שהפקיר נפקא לן מבור דמחייב כי היכי דבור חובא ברה"ר היא דהוי הפקר כדאמרינן לקמן בפ' שור שנגח את הפרה (דף מט: נ.) שעל עסקי כרייה ופתיחה בא לו אף כל תקלה שהפקירה חייב:

הא דלא מבליא קרנא. פ"ה שחת שעתיד לצמוח אבל לא כתחלה וקשה והא מבליא קרנא שגם הבעלים הם יכולים לקצור אלא י"ל שטנפה פירות להנאתה מכל מקום קרי ליה לקמן לטניפת פירות להנאתה תולדה כיון דפשטיה דקרא איירי באכילה דמבליא קרנא°:

והא דמבליא קרנא. וא"ת ולכתוב רחמנא ושילח ולא בעי וביער ויש לומר דהוה אמינא דוקא דשילח שלוחו כדלקמן: **דומיא** דרגל. וא"ת ונימא איפכא דהא דמקשינן לתומרא הנ"מ באיסורא אבל בממונא לא ואומר ר"ת דמדה היא בתורה לא שנא באיסורא ול"ש בממונא: **ושן** בהמות אשלח בם. אע"ג דאמרינן בעלמא [בספרי פרשת האזינו] בהמות שיש להן ארס כנחש ונושכות וממיתות דהוי נשיכה שהיא תולדה דקרן מכל מקום איירי נמי בחיות רעות שדרסו ואכלו להנאתן כדמתרגמינן ושן בהמות ושן דמיה ברא וחיה בכלל בהמה:

איצטריך ס"ד אמינא ה"מ היכא דשלח שלוחי. וא"ת תיקשי השתא הא דפריך לעיל טעמא דכתב רחמנא כאשר יבער הגלל הא לאו הכי במאי מוקמית והשתא ליכא לשנויי כדלעיל וי"ל דה"ק בברייתא דאלו לא נאמר ושילח הוה מפקינן מכאשר יבער הגלל וכי האי גוונא איכא בריש איזהו נשך (ב"מ דף סא.):

לא י' כתיב ולא ט' כתיב. תימה דבפ' הפרה (לקמן דף נ: ושם) תנן מה בור יש בו כדי להמית עשרה פי' בקונט' דסתם בור יש בו י' א"כ י' כתיב ועוד קשה דהכא דריש מוהמת יהיה לו ועוד דבסמוך פריך סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין ופי' הקונט' דנפל שמה שור משמע בין מת בין הוזק א"כ כי דרשינן שור ולא אדם הוה ליה למעט נמי אדם מנזקין ע"כ נראה לפרש דסתם בור עמוק הרבה וצריכי בור והמת יהיה לו דאי לא כתיב בור הוה אמינא כל דקטיל ואפילו אין בו כדי להמית ואי כתיב בור הוה אמינא דוקא בור ולא שיח ומערה לגזירת הכתוב הוא ולהכי איצטריך תרוייהו והכי פריך לא ט' כתיב ולא י' כתיב בהדי' ומסיק סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין פירוש כיון דבור י' לא כתיב בהדיא אלא מפקי' מסברא מוהמת יהיה לו דבעינן כדי להמית וקים להו לרבנן דהיינו בור י' בור ט' נמי הוי סברא דהוי אב לנזקין כיון דיש בו כדי להזיק ומכל מקום לא ממעטינן אדם מנזקין דקרא דונפל שמה שור לא איירי אלא בבור י' ובירושלמי דריש דהוה ליה למיכתב כי יפתח איש כי יכרה איש בור למה כתיב בור בור אלא חד בור למיתה וחד בור לנזקין ומכל מקום לא ממעטינן אדם מנזקי' דקרא דונפל לא ממעט אלא אמאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בור עשר ולא איתורא°: **בין** לרב בין לשמואל היינו בור. וא"ת הא רב לית ליה לקמן (דף נ:) בור שחייבתו תורה להבלו ולא לחבטו וי"ל דהתם משום דקרקע עולם הזיקתו אבל הכא חבטא דידיה הוא:

משורו

אי

מסורת הש"ס

א) [זבחים ד: ערכין ד: נזיר נח:], ב) [לקמן יז:], ג) [פי' על זה תמצא בפירוש רש"י לקמן יז:], ד) [שמות כא], ה) [עיין תוספות סנהדרין מה. ד"ה מה].

◆

גליון הש"ס

גמ' אי קרן כתיב. ואי דכעבדה אחר משלם נזק שלם והקרא דומלו את כספו ברה"י א"כ איתרא יתלון דדרשי' לקמן מו ע"א דלאו מאי נזק חלוק: רש"י ד"ה אידי ואידי וכו' ואי קשיא. וכן הקשה תוס' וקי"ל הא כפשוטו ניחא דשלא לחודיה לא מצי למיכתב דלא הוינן ידעין אי איירי משן אי מרגל מש"ה כתיב לאורויי דמיירי משן. וכן בהא דאמרינן ס"ד אידי ואידי ארגל לא מצי למכתב ובער לחוד דלא הוינו ידעין במאי מיירי לזה כתיב ושלח לאורויי דמיירי מרגל ול"ע: שם ד"ה נתחככה כו' שנתגלגלה עליהן. עיין לקמן יט ע"ב תוס' ד"ה דלהיק: תוד"ה הא דלא מבליא קרנא וכו' דקרא איירי באכילה דמבליא קרנא. עי' לקמן כג ע"ב:

◆

מוסף רש"י

בפרומביא. רסן (לקמן יז:). **ובזוג.** אשקליטא (שם). **בין לרב בין לשמואל היינו בור.** דהא נמי תקלה עשייתן לנזק, דהוה ליה לאסוקי אדעתיה דסופו ליפול ברוח מגלים (לקמן ו.).

◆

רבינו חננאל

רשן ורגל. אמר מר ושלח זו הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור. ולולי האי קרא משלחי רגל השור והחמור האי ושלח את בעירה במאי מוקמת לה אי קרן כתיב כי יגח. אי שן כתיב ובער בשדה אחר ואוקימנא בשן כדכתיב כאשר יבער הגלל פי' השן שהיא דומה א) לאבן גלל. מהו דתימא הני תרי קראי ושלח ובער תרווייהו אשן והא דאכל פירי לגמרי וקא מיכליא קרנא והא ב) דאפסרינהו לפירי דחייב ולא מיכליא קרנא. והשתא דאוקימנא ושלח זו הרגל שן אי לא מיכליא קרנא מנלן דחייב. ופריק דומיא דרגל כו'. אמר מר ובער זה השן כו' כעניינא דרגל. ואקשי' וליכתוב רחמנא ושלח דמשמע תרתי משמע רגל דכתיב משלחי רגל השור. ושן משמע דכתיב ושן בהמות אשלח בם ולא בעי ובער. ופריק אי לא הוה כתיב ובער הוה אמינא חד מינייהו אי רגל דהזיקה מצוי שמצויה הליכתה בכל עת והמפסדת בהליכתה אי שן דיש הנאה להזיקה אבל תרווייהו לא. ואמרי' מכדי שקול הוא יבואו שניהם. פי' מכדי דין השן והרגל שוה זה יש הנאה להזיקה וזו הזיקה מצוי. ואין אחד מכריע על חבירו באי זו דרך אחד יכול לרבות אחת מהן ולמעט האחר אי אפשר לך אלא לרבות את שניהן [ופריק] הוה אמינא דאע"ג דמרבה לתרווייהו הוה אמינא

עין משפט נר מצוה

כא א (מיי' פ"ג מהל' נזקי ממון) סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שצא סעיף א:
כב ב מיי' שם פ"א הל' י סמג שם טוש"ע ח"מ שם:
כג ג מיי' שם ופ"ב שם הל' ג סמג שם וטור ש"ע שם וסי' שפט סעיף יח:
כד ד מיי' שם סמג שם טור ש"ע שם סי' שפט סעיף א:
כה ה מיי' שם פ"א הל' י טור ש"ע שם וסי' שפט סעיף יח:
כו ו מיי' פי"ב שם הלכה י סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף י:
כז ז מיי' פי"ג שם הל' ג ג סמג שם טוש"ע שם סי' תיא סעיף א:

◆

תורה אור השלם

1. כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד
2. לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵית יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ: מלכים א יד י
3. אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר: ישעיהו לב כ
4. מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם עִם חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר: דברים לב כד
5. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: שמות כא לד

◆

רבינו חננאל (המשך)

לעולם אינו חייב אלא אם [שילחה] הוא ואכלה אבל אם הלכה מעצמה ואכלה לא קמ"ל ובער בין שילחה ובין הלכה מעצמה. כיוצא בו בתחלת שחיטת קדשים [זבחים ד:] מה הפרט מפורש דבר הטעון צפון וישנו בחטאות הפנימיות [כו']. שחיטה וקבלה אין הולכה וזריקה לא. איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי שקול הוא [ויבואו] שניהם. ג) ס"א מכדי שקול הוא. תוב גרסי' בפ' הכל מעריכין [ערכין ד:] ד"א נפשות להביא מגול ומוכה שחין והא אפיקתיה להנך. הנך לא צריכי קרא מאי טעמא שקול הוא ויבאו כולן כי אצטריך למגול ומוכה שחין. תולדה דשן כל שיש לבהמה הנאה בהזיקה כגון נתחככה בכותל להנאתה וטינפה פירות להנאתה. פי' אילולי שעשתה צרכיה היתה מצטערת לפיכך חייב מפני שנהנת. ודחי' נמי בהא ואמרי' תולדה דשן כשן. כי קאמר רב פפא אתולדה דרגל: תולדה דרגל כל דבר שהזיקו מצוי ואין כוונתה להזיק כגון הזיקה בגופה דרך הילוכה או בשערה דרך הילוכה. ודחי' נמי להא ואמר כי קאמר [ר"פ] אתולדה דבור דילפינן מן והמת יהיה לו וקים להו לרבנן די' טפחים עבוד מיתה ט' לא עבוד מיתה. פי' בור אם הוא עמוק י' טפחים ונפל שמה שור ומת חייב פחות מי' טפחים חייב בנזיקין ולא במיתה. ותרווייהו אבות נינהו זה אב למיתה וזה אב לנזיקין ותולדה דבור מאי

א) פי' תוס' דף ג: ד"ה כאשר יבער וכו'. ב) ואולי צ"ל דאטפינהו. ג) נראה דצ"ל ל"א כל חדא וחדא תיקום במילתיה וכ"ה שם טכנפים.